Wij zijn de tijden, de tijden zijn wat wij ervan maken. Met deze woorden eindigde Gerard Veninga zijn toespraak tot één van de nu fuserende partijen.
Met dit woord van Augustinus stuurde hij ons op pad.
De tijden dat zijn wij. Graag een enkele notitie over de praktische opgave.
Eerst wil ik vaststellen, dat het ook nu eigenlijk beter zou zijn te luisteren naar Piet Steenkamp.
Dat is eigenlijk vanochtend al gebleken uit zijn korte interventies. Piet, de scheidende voorzitter, architect en metselaar tegelijk van het CDA.
Piet, al vast gefeliciteerd vandaag met de fusie, maar toch denk ik: je hebt een slechte dag.
Je hebt een kathedraal gebouwd en nu heb je het gevoel er onder begraven te worden. Met Constance als twee koningskinderen en dan daarover zo'n grote keurig gebeitelde grafsteen met gothische letters diep van profiel, zodat ze niet plat te treden zijn? in die prachtige kathedraal, teksten in steen, loodzwaar van geschiedenis en belofte.
Nee Piet, zo is het niet. Je bent wel architect, het gebouw wordt wel ingewijd, maar daarbinnen is nog veel te doen.
En in dat werk zullen wij jou steeds tegenkomen.
Werk, hopelijk met minder aanslagen op je gezondheid, maar wel werk waarin je met toewijding en analyse het CDA-denken én CDA-handelen zult blijven mobiliseren.
Piet, je bent waarlijk niet van ons af. Om je daar heel goed van te doordringen draag ik mijn korte rede aan jou op.
De tijden dat zijn wij.
Vandaag één CDA. Wij komen voort uit drie partijen en de stroom van rechtstreekse leden, waarvan velen reeds vertrouwen uitspraken toen de oude partijen nog twijfelaars kenden.

CDA, uit en in het volk gegrondvest.
Men leze er de ontstaansgeschiedenis maar op na.
Vandaag is de dag van heimwee, maar vooral de dag van de toekomst. "Om een zinvol bestaan", zo noemen wij ons verkiezingsprogram in en uit verantwoordelijk leven.
De mens leeft niet alleen, en wij samen leven ook niet alleen voor ons zelf.
Antwoord geven. Maar wat maken wij ervan?
Zelden heeft een generatie grotere welvaart gekend, en een oorlog ligt althans in ons land al meer dan een generatie achter ons.
Wij zijn gezegend: maar tellen wij onze zegeningen wel?
Hier en daar begint het te kraken in onze samenleving. Onlust en wanorde dreigen. Burgers nemen recht in eigen hand, gaan hun eigen richting.
Soms bruusk, met actie en geweld, lijf noch goed van de ander respecterend, overheid en rechter bruskerend.
En eigen richting soms ook in het klein, stil en gedurig normen vervagend. Ook dat is ondergraving van verantwoordelijkheid.
Wanorde en onlust. Hoe moet een rechtstaat handelen?
Ik sprak er deze week over in het parlement, en schreef er over in ons nieuwe blad.

Eigen richting tegengaan. Dat betekent dat gebrek aan sociale discipline, daar waar zij onze samenleving aantast, niet aanvaard mag worden, moet worden ingedamd. Maar is dat genoeg? Neen, achter die zaken gaan mensen schuil, die verwend zijn door welvaart en tegelijk ontregeld zijn.
Die de zin niet meer zien van wetten en voorschriften, zich afvragen of de politiek de problemen nog aan kan.
Misschien vraagt hij of zij teveel van de politiek, maar misschien vraagt de politiek ook te weinig van zichzelf.
Of zit het nog dieper?
Mens, vrouw, meisje, man, jongen, die te weinig zin in het leven ziet. Die verward raakt in en met de organisatie van het economisch leven. Die haar geen kansen biedt en hem aan de kant zet.

Die verward is in de vraag: wat moet ik met techniek die ten boze leidt.
Die zich machteloos weet in een wereld waar ondervoeding blijft en raketten steeds verder reiken.
Ik denk en ik citeer nu: dat voor alle kinderen ter wereld de zin geldt "later als ik groot ben, later als ik groot ben, dan…….
Maar dan moet er wel perspectief zijn. Dan mag vader worden niet geïdentificeerd worden met autoritair zijn. Moeder worden niet met niet geëmancipeerd zijn. Als je in een bedrijf gaat werken, mag dat niet gereduceerd worden tot de keus of je wordt uitgebuit of dat je zelf uitbuit.
Het doen van uitvindingen kan dan niet gezien worden als ongeoorloofde prestatiezucht; of als een meewerken aan een militair industrieel complex.
Als opvoeders het zo leren, waarom zou een kind nog groot worden? Velen van die kinderen zijn inmiddels al groot, maar dragen een stuk twijfel en ontworteling met zich mee. Daar beginnen vervreemding en wantrouwen.
Twijfel over zichzelf en twijfel over de politiek.
Hoe bannen wij vervreemding en wantrouwen uit?
De vervreemding is waarneembaar. Men ziet steeds minder het verband tussen het eigen gedrag en de betekenis daarvan voor oplossing van problemen.
Het wantrouwen. Men is beducht mee te werken aan maatregelen die anderen ten onrechte weleens zouden kunnen bevoordelen, en die de oplossing van de problemen niet glashelder dichter bij brengen.
Vervreemding en wantrouwen te overwinnen. Dat betekent ook organisatie van de samenleving. Dat betekent ook de economie dichter bij de mens brengen. Voelbaar en tastbaar.
De wantrouwende vraagt garanties, harde garanties.
Maar die zijn zelden te geven. Zij vragen ook alleen iets van de ander. Dat kan niet. Wat wel moet is het bieden van een perspectief; een schets zichtbaar maken van wat wij samen wel kunnen bereiken.

De economie dichter bij de mens brengen en de mens dichter bij de problemen zelf.
Ik kan hier slechts voorbeelden geven.
Ik begin met ons sociaal verzekeringssysteem. Waarom daar? Omdat wij als christen-democraten in zo'n grote mate die kathedraal gebouwd hebben. Maar waar staan wij nu?
Wij staan nu in verwarring. Is het wellicht zo, dat wij die sociale verzekering voor ziekte gebruiken als een alibi, om ons minder druk te maken over de oorzaken van de ziekte; minder druk over de zinloosheid in het werk; de betrokkenheid op het werk. En dan de arbeidsongeschiktheid.

Prachtige verzekering. Maar de oorzaken daarachter stress, overbelasting, etc.. Al te gemakkelijk volgt vanuit het bedrijf of de instelling die eenvoudige oplossing: "wij hebben toch een prachtige wet". Desnoods, met wat minder groei, met wat minder productiviteit.
Ik denk dat als wij voor een doel als dit over matiging spreken, die matiging de moeite waard is.
In ons programma hebben wij deze vragen centraal gezet.
Het is eigenlijk geen groeiprogramma. Integendeel, het is een programma dat mikt op het kansen geven van mensen in het werk. Sociale verzekering is een kostbaar goed.
En daarom mogen wij niet toestaan dat het verwordt tot een vorm van egoïsme voor wie niet echt zwak is, en voor de onderneming, die er alleen maar zijn problemen op afschuift.
Tweede voorbeeld. De democratisering.
Ook daar een doorgaand gevecht van christen-democraten om er iets van te maken.
En na heel veel decennia zijn wij er nog niet. Iedere keer dreigt weer de fatale scheiding in de samenleving te beginnen, de polarisatie op te laaien, in de tegenstellingen in de ondernemingen.
Wat is een onderneming? Een onderneming is in mijn ogen
een soort van balans. Aan de ene kant vinden wij een stuk toevertrouwd kapitaal. Dit niet in de zin van geld of productiemiddelen, maar in de zin van kennis, techniek, organisatie, samenwerking, menselijke creativiteit en inzet. Dat is in feitje de positieve kant van de balans
van een onderneming.
Wat staat er aan de andere kant? Gebrek aan communicatie, autoritair optreden, ellebogenwerk, slordigheid, luiheid en leegloperij.
Een ik denk dat wij eerlijk moeten zien, dat meestal deze balans, dus de verhouding tussen deze twee zaken, bepalend is voor de vraag wat er gebeurt. Doorgaande werkgelegenheid of stromen ontslagen en arbeidsongeschiktheid.
In die ondernemingen democratisering? Jazeker, de economie bij de mensen brengen. Maar wel democratisering om dingen te doen, niet om dingen tegen te houden.
Samen doen, maar ook samen doen; dat wil ik zeggen van democratisering, overigens niet alleen in de bedrijven.
Een korte notitie over inkomensverdeling.
Laten wij ons toch goed realiseren, dat wij met elkaar gemaakt hebben een samenleving, waarin gelukkig een ieder de mogelijkheden heeft zich behoorlijk te vormen en te scholen, en waarin velen daar ook gelukkig gebruik van maken.
Maar dan moeten wij af van de gedachte dat er bij die breed doorgebroken scholing en vorming, leidend tot ontplooiings-mogelijkheden nog de mogelijkheden voor individuele mensen en groepen zijn, om persoonlijke rijkdom en luxe te baseren op de armoede van anderen.
Laten wij wel zijn, die kleine groepen, kleiner wordende groepen, die niet geschoold zijn, die zijn het meest kostbaar geworden in de samenleving. Wij noemen dat als economen schaars.
Nee, ik denk dat er weinig argumenten meer zijn om, louter terugkijkend naar her verleden, te spreken over een mogelijke inkomensverdeling. Wij moeten kijken hoe wij het van hieruit gaan doen.
Zonder slogans, rustig en geduldig.

Ik denk, dat de sleuteltermen daarbij zullen zijn: het mikken op de jongere generatie, mensen die nu aankomen en die vaak van al die discussies niets begrijpen; die een stuk inschikkelijkheid en begrip

opbrengen waar het betreft salarisverhoudingen, omdat zij nog niet vastgebakken zitten aan alles wat zo nodig moet blijven, omdat het nu eenmaal eens zo vastgesteld was.

Organisatie en deelneming in het werk.
Ik sprak U van ons program, ik sprak U van die ambitieuze taakstelling daarin om kansen op werk te geven aan allen.
Iets te doen in die samenleving. Betaald en onbetaald werk. Waardering voor beiden. Het kan denk ik, pas echte waardering en eerlijke waardering zijn, als de mogelijkheden er zijn voor beiden.
Want het gaat niet alleen om een inkomen, hoe belangrijk dat ook is, Het gaat er om dat - hoe wij het ook draaien of keren - de samenleving, zoals die zich ontwikkeld heeft, toch het kenmerk vertoont dat mensen zich buitengesloten voelen. Dat zij zich aan de kant gezet voelen, als zij niet deel kunnen nemen aan betaald of onbetaald werk in de samenleving.
En daarom zullen wij geleidelijk aan moeten kiezen of delen. En dan kies ik wat werk betreft voor delen. Delen van arbeid, en ook daar denk ik dat wij dat moeten doen
ten behoeve van de generatie, die er aan komt. En ook daar
denk ik dat die generatie dat van ons verwacht. Die generatie
is niet bereid onze angst om keuzes te doen, angst die ons ouderen vaak zo verlamt, alsmaar te blijven aanvaarden.
Zijn daar standaard oplossingen voor? Ik denk het niet.
Ik denk dat die per sector in de samenleving en per bedrijfstak uitgewerkt zullen moeten worden. En dat op zichzelf gebiedt al een stuk samenwerking aan de basis.
Ik kom tot een volgend voorbeeld.
De quartaire sector. Wat een afschuwelijk woord. Het staat voor dienstverlening zonder winstoogmerk.

Dat is dan de vierde categorie in onze samenleving, de quartaire sector. Wat mij betreft zou het de primaire sector mogen zijn.
Dienstverlening is enorm gegroeid. Mensen hier in het CDA vereend hebben daar weet van. Zij hebben er verantwoorde-lijkheid voor gedragen, zij zijn er mee bezig geweest en zijn dat nog. En ik denk dat wij het niet op mogen geven. Waarom zeg ik 'niet op mogen geven'? Wij hebben hier te maken met twee enorme dreigingen.
De eerste is deze: het gevaar dreigt dat wij het vraagstuk van de dienstverlening reduceren tot één van de betaalbaarheid door de overheid.
Natuurlijk is dat een groot probleem. Maar moeten wij van daaruit zeggen dat dan maar ingekrompen moet worden, stap voor stap terug gaan, en maar zien waar het ophoudt?
Of moeten wij tijdig de bakens verzetten en proberen tot nieuwe organisatie te komen? Ik noem een paar elementen. Zijn wij er in het CDA, die die quartaire sector zo goed kennen, zijn wij er inderdaad van overtuigd dat de soberheid die wij preken, de efficiency die wij preken, ook daar toegepast wordt?
Of is het zo, dat vele van onze bestuurders 's-avonds thuis of op de afdelingsvergadering zeggen: 'het is toch een schande dat die overheidsuitgaven zo oplopen', terwijl zij de volgende dat op de bestuursvergadering van hun eigen instelling weer pleiten voor nieuwe reeksen van uitgaven, die vaak niet in overeenstemming zijn met dezelfde eisen van soberheid.
Tweede dreiging.

Wij praten over het vrijwilligerswerk. Het is denk ik onjuist om dat niet te verbinden met de noodzakelijkheid die dienstverlening betaalbaar te houden.
Het is heel eerlijk om dat te doen. Mensen zijn ertoe bereid en wij moeten er gewoon openhartig over spreken, in redelijke en eerlijke verhoudingen.
En dan moet de burger meer gaan betalen. Profijtbeginsel heette dat. Is het niet wat merkwaardig dat wij dat versmallen tot de vraag, wat de burger die van de dienst profiteert daarvoor moet betalen. Het is daarbij vaak haast onoplosbaar omdat juist degene, die in de knel zit, de meeste behoefte aan dienstverlening heeft.
Of zou het misschien toch nog een keer zo kunnen zijn, dat wij ons baserend op dienstverlening in buurt, wijk, gemeente of organisatie, het op kunnen brengen om met groepen van mensen ook een deel van die financiële middelen op te brengen middels contributiesystemen, waarbij ieder kan bijdragen, kan het zijn naar draagkracht; ieder, die deze dienstverlening van belang vindt en deze ook in eigen kring wil bevorderen. Wij moeten er van af bij alle vraagstukken en dus ook hier weer het probleem alleen bij de overheid te leggen, in de zin van: hoeveel hebt gij overheid beschikbaar, en alleen dat is dan bepalend voor wat wij kunnen doen. Van dat wegschuiven van verantwoordelijkheid moeten wij af. Daarom creatiever aan de slag met een betaalbare uitbreiding van de quartaire sector.
Volgende kernprobleem.
Ook in deze sector vorm geven aan de democratisering; de mensen betrekken in het werk. Laten wij eerlijk zijn, wij hebben veel opgebouwd, maar wij hebben misschien wel eens veronachtzaamd, dat het in die opengebroken samenleving ook in deze quartaire sector, ook in deze maatschappelijke dienstverlening, belangrijk is om de zaak bij de mensen zelf te houden. Weg te blijven van regenteske houding, maar juist ieder die betrokken is bij die instelling, mensen die er op aangewezen zijn, mensen die er sympathie voor hebben, mensen die er werken, al die mensen te betrekken in de gang van zaken in die instelling.
Het is werkelijk niet voor niets als wij pleiten hier in de quartaire sector voor particuliere initiatieven. Dat mag geen oproep zijn om iets te beschermen, maar moet een appèl zijn om mensen erbij te betrekken; en juist daar het voorbeeld te geven wat echte democratisering is.

Voorzitter, zo'n zelfde sector is in feite de Volksgezondheid. Dat is een belangrijk onderdeel van de organisatie van onze samenleving, met allemachtig veel mogelijkheden voor christen-democraten om er daar bij te zijn.
Daar hebben wij ook steeds veel gedaan. Maar ook daar ervaren wij het doorschieten als het ware van onze welvaartsmaatschappij.
Enorme verwaarlozing van het gezonde leven zelf, overmaat aan medicijnen, een gemakzucht om de eerste zelfzorg uit te schakelen en maar meteen naar het knappe hoogstaande medische werk door te gaan en door te verwijzen; hoogstaande medische zorg die dan in een omvang ontwikkeld moet worden, die niet meer betaalbaar is.
Met de volksgezondheid hebben wij de. afgelopen jaren hele nuttige en goede stappen in de goede richting gedaan.
Maar er zijn nog geweldige opgaven. Ja, wat maak je van tijden? Reduceer je volksgezondheid tot iets waarbij je alleen als er ziekte en problemen zijn, noodzakelijke ingrepen en operaties verricht, of

proberen wij verder en dieper te graven hoe het komt, dat die vraag naar medicijnen en medische hulp en ingrepen steeds verder toeneemt in een samenleving die barst in welvarendheid?
Is het allemaal een kwestie van de mens en de economie?
Neen, in de samenleving zijn er zaken in veel bredere zin aan de orde.
Ik sprak U al van de betrokkenheid bij het werk, waarbij het niet alleen om inkomen gaat.
Laat ik nog een ander voorbeeld noemen.
De minderheden in onze samenleving. Ik zeg het ook hier nog eens een keer uitdrukkelijk: de minderheden in onze samenleving, zij zijn in dit land relatief zo gering ten opzichte van veel grotere aantallen in andere landen. Wat hebben wij er toch vaak niet een moeite mee om ze hier te respecteren.
Soms denk ik weleens: hoe moet dat nou, als ik die mensen uit een andere cultuur hier komend nog niet een klein beetje ruimte gun om zichzelf te zijn; ze dwingen zich te houden aan de spelregels van Nederland, de gewoontes en gebruiken die wij hebben. Hoe meet het voor die mensen zijn, te ervaren dat wij ons hier van wet of gebod niets aantrekken.
Ik sprak U hier over. Niet alleen een kleine groep oproerkraaiers, maar ook grotere groepen van burgers die in wezen de sociale discipline, die wij aan elkaar verplicht zijn, loslaten. En dan schaam ik mij eigenlijk tegenover die mensen.
Dat moeten wij dan toch erg vreemd gaan vinden.
Wij zijn toe aan een nieuwe stijl, om in de nu voor ons liggende jaren de problemen aan te pakken. Kern ervan is natuurlijk, dat wij de problemen niet langer kunnen oplossen met de groei. Wij zitten inderdaad in de economie van het genoeg. Niet voor ieder individueel, maar de samenleving als totaal heeft zijn grenzen wat dat betreft bereikt. Maar dat betekent te méér een uitdaging om het anders te gaan doen. Niet om te verdedigen, terugkijkend, maar om te bouwen aan de toekomst. Bouwen, voor jonge boeren, voor jonge onderwijzers, voor jonge vakmensen. Laten wij oppassen, laten wij waakzaam zijn om dat bouwen toch tijdig te beginnen, niet te lang uit te stellen. Wij worden nu al gestraft voor vloeken uit het verleden.
Ik geef U voorbeelden.
Wie in het verleden te weinig respect had voor arbeiders, vakmensen, mag eigenlijk nu niet klagen dat hij ze niet kan krijgen. Wie vandaag geen respect meer heeft voor ondernemers, moet niet klagen als zij morgen niet meer te vinden zijn.
Wat hebben wij gedaan met onze natuur? Hebben wij niet té lang nagedacht dat het slechts een enkele actiegroep was, die zich ten onrechte druk maakte? Wij zijn nu de achterstand aan het inhalen.

Respect voor het gezag. Waar het vandaag tekort schiet, zal het zich morgen tegen ons keren; zullen wij een gezag ontmoeten dat de ruimte niet meer biedt, die wij nodig hebben voor onze eigen ontplooiing.
Politiek profiel van het CDA maken; een hele opgave. Geen zaak van woorden, maar van p raktijk. Noest, vlijtig en geduldig. Ik zeg het Van Agt na.
Soms ook door een lijn te trekken. Gewoon een harde lijn, zoals wij deden toen wij neen zeiden tegen het neutronenwapen.
Als volkspartij aan de slag, dat is wat wij moeten doen.
Als volkspartij. Dat is niet altijd eenvoudig.

Een ieder die in de samenleving wat betekent, in organisatie of politiek, wil graag gaan horen bij dat bovenste deel van de samenleving.
Een dan zeg ik U: pas op. Probeer u zelf steeds te controleren en te kritiseren. Pas op voor oogkleppen.
Als ik zo na ga, wat ik de laatste jaren - en ik noem het nu maar gemakshalve, misschien tè gemakkelijk - rechts Nederland hoor zeggen van potverteren, van aardgas en daar tegelijk hoor roepen om matiging, dan wordt het mij weleens zwaar te moede.
Dan moet ik U zeggen, dat het mij opvalt dat de matigings- bereidheid bij lager betaalden, bij de gewone man of vrouw, in wezen vaak veel groter is dan bij hen die het ruimer hebben, en vooral bij hen die machtiger zijn.
Vanwaar toch die vreemde kortzichtigheid, waarbij men vergeet dat onze welvaart gebaseerd is op de produktieve basis van arbeiders, werkers, boeren en winkeliers?
Ja, dat rijk, machtig en welvarend Nederland spreekt met een grote regelmaat over die zgn. verspilling van aardgasbaten. Maar, waar dacht U nu werkelijk dat het tweede huis, de te dure auto, de dubbele buitenlandse vakantie, anders vandaan komt dan uit diezelfde vetrand van onze welvaart, aardgas geheten?

Om het even of het de geslaagde middenstander, de druk opererende specialist, de bankier of het sterke gezin met twee academisch gevormde ouders betreft.
Ook al dat inkomen is gebaseerd op de produktieve basis van ons land. Dus op de rijkdom van Nederland als geheel. Verspilling, daar spreek ik eigenlijk over. Overmaat, laten wij wel zijn, bestaat alom in ons land.
Daarom die voortdurende schaamte en spanning, die wij hebben tegenover de derde wereld, tegenover andere landen.
Kijk, spreken wij over andere volkeren, laten wij ons dan realiseren, dat wij het hebben over samen leven Het is een politieke opgave, er samen iets van maken.
De verbondenheid van mensen komt, of wij het nu willen of niet, immers steeds massiever op ons af.
Een uitdaging, tegelijk een enorme bedreiging. Bedreiging, zich manifesterend in wapenwedloop, omdat men denkt dat het niet anders kan. En wij zijn vaak machteloos. Bedreiging ook, omdat wij bij alle toegenomen kontakten er niet in slagen om sneller die enorme kloven in welvaart te verkleinen.
Daarom komt het massief en hard op ons af. Daarom is er ook veel desoriëntatie bij jongeren, die het niet begrijpen dat daar niet aan gewerkt kan worden, dat daar zo weinig bereikt wordt.
Ik denk dat wij in de politiek moeten proberen inderdaad meer over die grenzen heen te kijken. Grenzen naar andere volkeren. Grenzen ook en vooral naar volgende generaties.
Wij zeggen weleens: nee, die kleuren passen niet bij elkaar. "Die kleuren vloeken". Weet u, wat ik denk dat vloekt?
Wat vloekt is: armoede in de derde wereld met de gewoonte om daar alleen te logeren in 5-sterren hotels. De vrouw met de te zware last op haar schouders zie je daar in die landen en je gaat er zelf heen in de eerste klas in het jet- straalvliegtuig.
En wat hebben wij dan te bieden: politieke systemen, kapitalisme, socialisme.

Waar leidt dit toe? Vaak tot zweren van overdaad die zo nu en dan uitbarsten tot zweren van onderdrukking. Ook daar mogen blanke en zwarte volkeren dan uit kiezen.

Dat is onzin. Een volk heeft recht een volk te zijn en niet te kiezen tussen verdeeldheid (polarisatie) of repressie. Blank en zwart. Laat ik er maar niet te veel van zeggen.
Maar laten wij ons heel goed realiseren, dat wij nu eenmaal opgezadeld zitten met het gegeven dat blank en gekleumd in deze wereld nog steeds model staan voor de begrippen rijk en arm, macht en onmacht.
De geschiedenis moet het ons toch geleerd hebben; als mensen in samenlevingen op elkaar betrokken raken en dergelijke vragen van onrecht niet onderkennen, en er niet aan werken om ze weg te nemen, dan zal de rekening daarvoor een keer betaald gaan worden.
Soms denk ik weleens: moeten wij bang zijn voor die opstand of zou het een opstand van gerechtigheid zijn?
Laten wij er tenminste deze lering uit trekken: wij kunnen al die vragen weliswaar niet helemaal aan, maar laten wij er noest aan blijven werken. Als wij onze eigen democratie serieus nemen, moeten wij dat dan toch tot uitdrukking brengen door over onze eigen schuttingen heen te kijken.
Voorzitter, op dit congres wil ik één ding zeggen, ook ter lering van onszelf, over Polen.
Het Poolse volk: onderdrukt door het Sowjet-systeem, laten wij het zeggen zoals het is, de buitengewone kleine marge om zelf iets te doen; en dan toch het kleine wonder dat binnen die staat mensen opkomen voor hun rechten; in orde, in verantwoordelijkheidsbesef komend tot resultaat.
Misschien een heel klein beetje bemoediging voor politici: zou het dan toch zo zijn dat de Poolse grondwet iets voorstelt? Zou het dan toch zo zijn dat de slotakte van Helsinki niet helemaal voor niets gemaakt hebben?
Zou het misschien dan toch zo zijn dat onze samenkomst straks in Madrid over diezelfde slotakte zijn betekenis heeft omdat het boze machtshebbers van boze ingrepen afhoudt?
God verhoede overigens dat dat gebeurt.

Voorzitter, ik ga afsluiten. Ik ga, alhoewel dit een fusie- congres is, afsluiten met een enkel woord van dank aan onze ministers voor al het werk dat zij doen.
Men heeft er geen idee van aan welke druk ministers bloot staan, zeker in een zo open en kritische samenleving als de onze, en zeker in een situatie als nu, waarin een coalitie op een zo kleine getalsmatige meerderheid berust; om dan tegen alle verschijnselen in, die ik u beschreef, een dam op te werpen tegen onmacht en polarisatie, dat is nogal wat. Ik weet dat men er vaak het zweet in de handen heeft.
Ik noem een voorbeeld.
Wat denkt U van onze minister van Sociale Zaken?
Hij, voorop staande voor een gelijke, eerlijke behandeling van alle groepen in onze samenleving. Voortdurend met verwijten bestookt, dat het niet zo zou zijn. Een man die overtuigd is van de noodzaak vrijheid en verantwoordelijkheid te behouden voor ondernemers en vakverenigingen.
En in mijn rede heb ik er van getuigd, hoezeer ik het met hem eens ben. Want hoe zouden wij de problemen anders kunnen oplossen.
Maar een minister ook, die te maken heeft met ondernemers die mensen wegkopen; voor hen wellicht begrijpelijk, maar voor anderen onbegrijpelijk. Voor werknemersorganisaties, die menen ook niet anders te kunnen, maar vaak ook daardoor moeten berusten in onvermijdelijkheden als bedrijfssluitingen en

ontslagen, waarvoor diezelfde minister dan toch de verantwoordelijkheid draagt en er ook op aangesproken wordt.
En daar staat hij dan. En dan mag hij kiezen. Moeilijke zaak. Zweet in de handen.
Ik denk dat wij als politieke groepering dat moeten delen; niet met de ene minister, maar met het hele kabinet. En over dat kabinet heen eigenlijk met allen, die die verantwoordelijkheid dragen.
Ik geef het als voorbeeld. Dan gaat het niet alleen om arbeidskostenmatiging. Dan gaat er er om hoe wij samen de hand aan de ploeg kunnen slaan. Hoe wij samen een goed plan kunnen opzetten.

Eigenlijk hebben wij behoefte aan een soort nieuw Deltaplan. Niet om de groei te verdelen, maar om de stagnatie de baas te blijven, en om niet steeds verder uit elkaar te vallen.
Voorzitter, 1980 CDA één partij, volkspartij in dit land.
Wij hadden in 1980 een eerdere gebeurtenis. Een nieuwe koningin. Zes maanden geleden in de Nieuwe Kerk. Het was haast symbolisch. Geluiden van onlust buiten de kerk. Daarbinnen een indrukwekkende toespraak van zinduiding, van samen op weg gaan, van tolerantie.
Ik denk, dat onze verbondenheid met het Huis van Oranje ook voor ons als politieke groepering verplichtingen schept. Verplichtingen om samen door te bouwen. Verplichtingen ook om tolerant te zijn. Tolerant ook in onze verhoudingen met andere partijen.
Niet te verketteren. Niet neen zeggen.
Natuurlijk zien wij bij die partijen blinde vlekken. Maar hebben wij zelf geen blinde vlekken? Nee, dat samen op stap gaan, geldt ook voor die tolerante houding die wij op moeten brengen.
Ik zeg er bij: wij zullen ons niet de kaas van het brood laten eten. Wij zullen ons eigen profiel maken in de samenleving. Niet alleen op het Binnenhof, maar vertikaal, door het hele CDA heen in al zijn geledingen, in de gemeentes, in de provincies, in de instellingen? echt niet alleen in het bedrijfsleven, maar öök in die belangrijke sectoren daarbuiten.
Ik sprak niet voor niets over onze verantwoordelijkheden in de dienstverlening, in de volksgezondheid.
CDA in aktie! Aktie èn politieke discussie.
Politieke discussie niet alleen met vakmensen. Graag met jongeren, maar ook graag met ouderen. Graag met de man en de vrouw, die aan de kant staat.
Zij zien het vaak beter dan wij die teveel in het web zitten. Laten wij jongeren en ouderen, drie generaties, er in betrekken.
Waarom vind ik dat - drie generaties - zo belangrijk? Omdat wij goed moeten weten, dat wij onderweg zijn.
Niet alleen voor onszelf, maar voor een opgave naar de toekomst, dankbaar voor wat het verleden ons aangereikt heeft.
Vrienden, wij zijn op weg naar Hem, die reikt naar ons en
die zegt: houdt elkaar vast; en die zegt: spoort elkaar
aan; en die zegt: bemoedigt elkaar, kritiseert elkaar.
Elkaar vast te houden. Elkaar aan te sporen. Elkaar te
bemoedigen. Elkaar te kritiseren.
Niet tot verdeeldheid, maar tot een éénheid, die Zijn Naam waardig is.
Ja, tot een echt waardevolle éénheid, zo waardevol, dat die Zijn Naam waardig is.
Dank U.